

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА»

Ступінь освіти	Бакалавр
Спеціальність	231 Соціальна робота
Освітня програма	Соціальна та молодіжна робота
Тривалість викладання	1-й семестр, 1,2 чверть
Кількість кредитів	4 кредити ЄКТС (120 годин)
Заняття:	
лекції:	2 години на тиждень
практичні:	2 години на тиждень
Мова викладання	українська

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП» <https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=6402>

Кафедра, що викладає Державного управління і місцевого самоврядування (ДУіМС)

Консультації: за окремим розкладом, погодженим зі здобувачами вищої освіти

Онлайн-консультації: Sorokina.N@nmu.one

Викладач:

Сорокіна Наталія Григорівна

д.держ.упр, доцент, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування

Персональна сторінка

<https://palsg.nmu.org.ua/ua/kafedra/teachers/Sorokina/Sorokina.php>

E-mail: Sorokina.N@nmu.one

1. Анотація до курсу

На сучасному етапі державотворення особливого значення набувають завдання розвитку людини, суспільства, наближення рівня життя населення України до європейських стандартів. Вирішення цих завдань неможливе без високопрофесійного підходу до формування та реалізації соціальної політики.

Під час вивчення дисципліни Ви ознайомитесь із сутністю соціальної політики, її метою, завданнями, принципами та основними етапами її розвитку, дізнаєтесь про особливості реалізації соціальної політики в країнах ЄС, поглибите теоретичні знання з питань організації та здійснення соціального захисту, пенсійного забезпечення та соціальної безпеки в Україні та оволодієте системою спеціальних знань, умінь і навичок у соціальній сфері. У Вас буде можливість розвинути навички розв'язувати комплексні проблеми в процесі реалізації соціальної політики, оцінювати чинну соціальну політику країни щодо різних категорій громадян, використовувати набуті знання при діагностуванні соціальних феноменів, пошуку нових вирішень соціальних проблем.

2. Мета навчальної дисципліни

Метою дисципліни «Соціальна політика» є ознайомлення здобувачів вищої освіти з теоретичними, правовими, організаційними основами здійснення соціальної політики в Україні та формування у них загальних й професійних компетентностей у соціальній сфері.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- ознайомити здобувачів вищої освіти з понятійно-категоріальним апаратом соціальної політики; загальними тенденціями розвитку, моделями та концепціями соціальної політики; з сутністю та видами соціального страхування та особливостями пенсійного забезпечення населення в Україні;
- розширити та систематизувати уявлення про сучасний стан соціальної політики, соціального захисту і соціальної безпеки в Україні;
- ознайомити з основними інструментами соціальної політики в Україні;
- сформувати вміння аналізувати основні проблеми, які існують у процесі реалізації завдань соціальної політики та розробляти конкретні пропозиції на шляху до їх вирішення;
- навчити здобувачів вищої освіти критично аналізувати й оцінювати чинну соціальну політику країни щодо різних категорій громадян;

3. Результати навчання

Дисциплінарні результати навчання:

- *знати* теоретичні основи соціальної політики, основні етапи її розвитку, нормативно-правові акти, що визначають сферу її діяльності, основні принципи та напрямки здійснення соціальної політики та соціального захисту населення України;
- *розуміти* завдання, обов'язки та функції ключових суб'єктів соціальної політики та сутність моделей соціальної політики;
- *знати* сутність та види соціального страхування як форми соціального захисту населення в Україні та *вміти* теоретично аргументувати основні пріоритети системи соціального страхування;
- *вміти* аналізувати основні проблеми, які існують у процесі реалізації завдань соціальної політики та *розробляти* конкретні пропозиції на шляху до їх вирішення;
- *вміти* критично аналізувати й оцінювати чинну соціальну політику країни щодо різних категорій громадян на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях;
- *знати* чинне законодавство щодо пенсійного забезпечення населення України та *вміти* аналізувати та узагальнювати основні тенденції пенсійної реформи в Україні;
- *вміти* визначати пріоритетні напрями соціальної політики в Україні з метою дотримання прав і законних інтересів громадян;
- *знати та вміти оцінювати* основні інструменти формування вітчизняної соціальної політики;
- *вміти* аналізувати основні причини виникнення загроз соціальній безпеці сучасної української держави та розробляти конкретні пропозиції, що будуть протидіяти цьому явищу.

1. Структура курсу ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Соціальна політика: поняття, сутність, особливості.

- 1.1. Сутність соціальної політики.
- 1.2. Мета та основні завдання соціальної політики.
- 1.3. Принципи соціальної політики.
- 1.4. Об'єкти та суб'єкти соціальної політики.

Тема 2. Основні етапи розвитку соціальної політики

- 2.1. Історичні аспекти розвитку соціальної політики у XVI – VIII ст.
- 2.2. Розвиток теоретичних та політико-правових засад соціальної політики наприкінці XIX ст.
- 2.3. Еволюція соціальної політики XX ст.
- 2.4. Передумови формування соціальної політики в незалежній Україні.

Тема 3. Світові моделі соціальної політики

- 3.1. Концепція соціальної держави.
- 3.2. Моделі держав загального добробуту (ліберальна, соціал-демократична, консервативна) та їх сутність.
- 3.3. Інші підходи до типології моделей соціальної політики.
- 3.4. Особливості діяльності міжнародних організацій у сфері соціальної політики.

Тема 4. Організаційно-правові засади та інструменти соціальної політики в Україні

- 4.1. Конституційні основи формування соціальної політики в Україні.
- 4.2. Нормативно-правові акти, що визначають сферу діяльності соціальної політики.
- 4.3. Інституційне забезпечення соціальної політики: державні органи влади, інститути, організації, їх характеристика.
- 4.4. Інструменти соціальної політики.

Тема 5. Соціальний захист як функція соціальної політики держави в Україні

- 5.1. Сутність, мета та функції соціального захисту.
- 5.2. Політика держави щодо соціального захисту населення в Україні.
- 5.3. Складові системи соціального захисту населення України.
- 5.4. Державні соціальні стандарти та гарантії як основа ефективного розвитку соціального захисту населення в Україні.

Тема 6. Соціальний захист окремих верств населення в Україні

- 6.1. Соціально вразливі категорії населення: сутність, класифікація.
- 6.2. Соціальний захист сімей з дітьми.
- 6.3. Особливості соціальної політики щодо осіб із функціональними обмеженнями.
- 6.4. Організація соціального захисту в внутрішньо переміщених осіб.

Тема 7. Соціальне страхування як форма соціального захисту населення в Україні

- 7.1. Сутність соціального страхування.
- 7.2. Види загальнообов'язкового державного соціального страхування.
- 7.3. Пенсійне страхування.
- 7.4. Сутність пенсійної реформи.

Тема 8. Соціальна безпека держави

- 8.1. Сутність соціальної безпеки держави.
- 8.2. Суб'єкт, об'єкт мета соціальної безпеки.
- 8.3. Загрози соціальній безпеці.
- 8.4. Особливості соціально-екологічної безпеки в Україні.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

1. Роль основних суб'єктів соціальної політики в умовах сучасних викликів
2. Історичні етапи розвитку соціальної політики
3. Класифікація моделей соціальної політики
4. Нормативно-правове забезпечення соціальної політики в Україні
5. Сучасні проблеми соціального захисту населення в Україні та шляхи їх вирішення
6. Класифікація соціально вразливих категорій населення в Україні
7. Соціальне страхування та пенсійна реформа в Україні
8. Загрози соціальній безпеці української держави

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Протягом семестру кожен здобувач вищої освіти має підготувати як мінімум один реферат на запропоновану тему. Здобувачі захищають реферати під час практичних занять, коли тема обраного реферату відповідає темі практичного заняття. Для отримання найвищого балу необхідно підготувати презентацію, яку продемонструвати під час захисту реферату. Презентацію необхідно підготувати із застосуванням програми PowerPoint (7-10 слайдів).

Теми рефератів:

1. Соціальна політика України: стан, основні напрямки її здійснення.
2. Справедливість як принципова основа соціальної політики.
3. Ознаки та критерії оцінки чисельності середнього класу в Україні.
4. Принципи соціальної політики
5. Волонтер, як суб'єкт соціальної політики.
6. Роль благодійності та меценатства на етапі становлення соціальної політики.
7. Міжнародна організація праці: історія виникнення, цілі, основні напрями діяльності.
8. Особливості формування соціальної політики на початку незалежності України.
9. Міжнародний Комітет Червоного Хреста: від витоків до сучасності.
10. Витоки держави загального доброту.
11. Соціальна держава: історія, сутність, характеристика.
12. Основні тенденції сучасної соціальної політики європейських країн.
13. Японська модель соціальної політики.
14. Американська модель соціальної політики.
15. Роль міжнародних організацій у регулюванні соціально-трудових відносин.
16. Роль Конституції як правової парадигми життя держави.
17. Соціальні права та свободи людини і громадянина, закріплені у Конституції України.
18. Аналіз міжнародних документів у соціальній сфері.
19. Місія, функції та стратегічні пріоритети Міністерства соціальної політики.
20. Роль територіальних центрів соціального обслуговування в процесі надання соціальних послуг.
21. Пріоритетні напрями державної політики у сфері соціального захисту населення в Україні.
22. Вплив новітніх викликів на формування сучасної системи соціального захисту населення.
23. Загальні тенденції у сфері соціального захисту європейських держав.
24. Особливості формування соціальних стандартів у сучасній Україні.
25. Соціальне призначення та аналіз структури споживчого кошика в Україні.
26. Діти та молодь в системі пріоритетів соціальної політики.
27. Особливості соціального захисту багатодітних сімей в Україні.
28. Інститут сім'ї в системі державної соціальної політики.
29. Соціальний захист інвалідів в Україні.

30. Політика щодо внутрішньо переміщених осіб.
31. Соціальне страхування як базовий елемент державної політики щодо працездатного населення.
32. Європейський досвід запровадження страхової медицини.
33. Шляхи вдосконалення системи соціального страхування в Україні.
34. Сучасні виклики в процесі реформування вітчизняної пенсійної системи.
35. Світові тенденції реформування системи пенсійного забезпечення.
36. Особливості соціальної безпеки в умовах війни.
37. Вплив соціальних небезпек на розвиток держави та людини.
38. Соціальна напруженість і соціальна згуртованість як індикатори соціальної безпеки.
39. Безробіття як проблема соціальної безпеки держави.
40. Демографічна безпека України: індикатори, рівень, загрози.

5. Технічне обладнання та/або програмне забезпечення

На лекційних заняттях обов'язково мати з собою гаджети зі стільниковим інтернетом.

Активованій аккаунт університетської пошти (student.i.p@nmu.one) на Microsoft Office365.

Перевірений доступ з ПК чи мобільного гаджета до за стосунків Microsoft Office: Teams, Moodle.

Інстальований на ПК та мобільних гаджетах пакет програм Microsoft Office (Word, Excel, Power Point).

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90 – 100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

Загальні критерії досягнення результатів навчання відповідають описам 6-го кваліфікаційного рівня НРК.

6.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати **підсумкову оцінку** з навчальної дисципліни **на підставі поточного оцінювання знань** за умови, якщо набрана кількість балів складатиме не менше 60 балів. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

Теоретична частина оцінюється за результатами *участі у дискусіях* під час інтерактивних лекцій та виконання і презентації *індивідуального завдання (реферату)*. Максимальна оцінка за індивідуальне завдання 15 балів Участь у дискусіях та презентація результатів окремих завдань оцінюється в межах 100 балів відповідно до Загальних критеріїв досягнення результатів навчання для 6-го кваліфікаційного рівня за НРК (бакалавр) (див. «Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» <https://cutt.ly/1ORACPD>). Загалом за участь у дискусіях і захист результатів виконання індивідуального завдання отримується **максимум 40 балів**.

Практична частина оцінюється за результатами участі здобувачів вищої освіти у практичних заняттях. Передбачено проведення восьми практичних занять, за участь у кожному (відповіді на запитання, участь у дискусії, презентація окремого питання, що розглядається в межах заняття тощо) здобувач може отримати від 6 до 8 балів (з залежності від теми). Максимально за участь у практичних заняттях здобувач вищої освіти може отримати **60 балів**.

Отримані бали за теоретичну та практичну частини додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати **100 балів**.

Розподіл максимальної кількості балів за складовими поточного контролю:

Теоретична частина	Практична частина	Разом
40	60	100

6.3. Критерії оцінювання контрольної роботи. У випадку якщо здобувач вищої освіти за поточною успішністю отримав менше 60 балів та/або прагне поліпшити оцінку проводиться **підсумкове оцінювання (екзамен)**.

Екзамен проводиться у вигляді комплексної контрольної роботи, яка включає запитання з теоретичної та практичної частини курсу. Білет складається з **20 тестових завдань** із чотирма варіантами відповідей, одна правильна відповідь оцінюється в 3 бали (**разом 60 балів**) та **10 тестових завдань** з практичної частини, кожне з запитань оцінюється максимум у 4 бали (**разом 40 балів**), причому:

- 4 бали – відповідність еталону;
- 3 бали – відповідність еталону з незначними помилками;
- 2 бали – часткова відповідність еталону, питання повністю не розкрито;
- 1 бал – невідповідність еталону, але відповідність темі запитання;
- 0 балів – відповідь не наведена або не відноситься до теми запитання.

Отримані бали за відкриті та закриті тести додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за підсумковою роботою здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності. Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів) що можуть використовуватися в освітньому процесі. Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням «Положення про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка»:

http://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/System_of_prevention_and_detection_of_plagiarism.pdf.

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2. Комунікаційна політика.

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту.

Обов'язком здобувача вищої освіти є перевірка один раз на тиждень (щонеділі) поштової скриньки на Office365 та відвідування групи дисципліни у Microsoft Teams.

Рекомендуємо створити профілі та підписатися на сторінку кафедри державного управління і місцевого самоврядування у Facebook: <https://www.facebook.com/kafedra.publicmanagement/>.

Протягом тижнів самостійної роботи обов'язком здобувача вищої освіти є робота у рамках дисципліни дистанційно у застосунку Microsoft Teams та на корпоративній платформі Moodle (www.do.nmu.org.ua).

Усі письмові запитання до викладача стосовно дисципліни мають надсилатися на університетську електронну пошту або до групи у Microsoft Teams.

7.3. Політика щодо перескладання.

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

7.4. Відвідування занять.

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим.

Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, відрядження, які необхідно підтверджувати документами у разі тривалої (два тижні) відсутності.

Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту.

Якщо здобувач вищої освіти захворів, ми рекомендуємо залишатися вдома і навчатися за допомогою дистанційної платформи.

Здобувачу вищої освіти, чий стан здоров'я є незадовільним і може вплинути на здоров'я інших здобувачів вищої освіти, буде пропонуватися залишити заняття (така відсутність вважатиметься пропуском з причини хвороби).

Оцінки неможливо отримати під час консультацій або інших додаткових годин спілкування з викладачем. За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватися дистанційно - в онлайн-формі, за погодженням з викладачем.

7.5. Політика щодо оскарження оцінювання. Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може оскаржити виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

7.6. Зарахування результатів навчання, які отримані у неформальній освіті. Здобувачі вищої освіти має право на зарахування результатів навчання, які отримані у неформальній освіті, за окремими темами або видами навчальної активності із попереднім погодженням з викладачем дисципліни та гарантом освітньої програми. Визнання результатів здійснюється за наявності відповідних сертифікатів.

7.7. Студентоцентризований підхід

Для врахування інтересів та потреб студентів на початок вивчення курсу здобувачам вищої освіти пропонується відповісти у системі Moodle на низку питань щодо інформаційного наповнення курсу. Відповідно до результатів опитування формується траєкторія навчання з урахуванням потреб студентів. Під час навчання студенти реалізують своє право вибору індивідуальних та практичних завдань.

Наприкінці вивчення курсу та перед початком сесії здобувачам вищої освіти пропонується анонімно заповнити у системі Moodle електронні анкети для оцінки рівня задоволеності методами навчання і викладання та врахування пропозицій стосовно покращення змісту навчальної дисципліни. За результатами опитування вносяться відповідні корективи у робочу програму та силабус.

8 РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Бородін Є.І., Сорокіна Н.Г. Соціальна політика: навчальний наочний посібник / М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». [Електрон. ресурс]. Дніпро : НТУ «ДП», 2023. URL: <http://surl.li/ussoc>
2. Бородін Є.І., Сорокіна Н.Г., Хожило І.І. Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «Соціальна політика» для здобувачів ступеня бакалавра спеціальності 231 Соціальна робота / Міністерство освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2023. 35 с.
3. Дегтяр А. О., Ковальчук В. Г. Публічна політика у сфері соціально-гуманітарного розвитку : конспект лекцій. Харків : ХАІ, 2021. 95 с.

4. Історія та теорія соціальної політики України: навч. посібн. / А.О. Ярошенко, Т. В. Семигіна, Н.В. Сухицька. За ред. А.О. Ярошенко. К., НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 289 с.

5. Соціальна політика : навч. посіб. / Л. Д. Климанська, В.Є. Савка, Н. М. Хома [та ін.] ; за заг. ред. В. М. Пічі та Я. Б. Турчин. – 2-ге вид. випр. і доповн. Львів : «Новий Світ-2000», 2020. 318 с.

6. Соціальна і гуманітарна політика : підручник / [авт. кол. : В. П. Трощинський, В. А. Скуратівський, М. В. Кравченко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського. К. : НАДУ, 2016. 792 с.

Нормативні документи:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квіт. 2011 р. № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

3. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 1 червня 2000 року № 1768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>

4. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 5 жовтня 2000 року № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>

5. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

6. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>

7. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

8. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 року № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

9. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

10. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

11. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21 червня 2001 року № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2558-III#Text>

Допоміжна література:

1. Баранник Л. Б., Корягіна Т.В. Соціальний захист громадян : навч. посіб. 3-тє вид., допов. і перероб. Дніпро : Ун-т мит. справи та фінансів, 2020. 271 с.

2. Бондаренко С.М., Бугас Н.В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1981>

3. Забезпечення національної безпеки України в умовах входження України до європейського та євроатлантичного просторів : монографія / В. І. Абрамов [та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Мельника, Л. М. Шипілової. Київ : НАДУ, 2019. 108 с.

4. Корецька Т. К. Державне регулювання соціального захисту населення регіону : монографія. Луцьк : Гадяк Ж. В. [вид.] : Волиньполіграф, 2021. 163 с.

5. Кубіцький С.О. Соціальні послуги вразливим категоріям населення: теорія, практика, інновації : монографія. К.: Видавництво «Міленіум», 2016. 484 с.

6. Куйбіда В. С., Пасічник В.М. Засади державної політики національної безпеки України : монографія. Київ : НАДУ, 2020. 488 с.

7. Кустря Я.О. Державні соціальні гарантії в системі соціального забезпечення населення. *Державне будівництво*. 2018 № 1 С. 1–10.

8. Медяник В.А. Поняття державної соціальної політики: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3.С. 528-531.
9. Моторнюк У.І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави. *Економіка та держава*. 2016. № 12. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2016/7.pdf
10. Ніколаєць К.М. Соціальна політика в Україні (у 90-х роках XX ст.) : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 296 с.
11. Сидорчук О. Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 492 с.
12. Borodin Y., Khozhylo I., Sorokina N., Tarasenko T. Management of the social and humanitarian sphere of the territorial communities within the context of the human development: foreign experience for Ukraine. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas Zarządzanie*. 2016. 17 (1). 195-204. doi: 10.5604/18998658.1199379

Інформаційні ресурси:

1. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/>
2. Міністерство у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. URL: <https://mva.gov.ua/ua>
3. Національна служба здоров'я України. URL: <https://nszu.gov.ua/>
4. Державна митна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/>
5. Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua/>
6. Державна служба України з питань праці. URL: <http://dsp.gov.ua/>
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Державна служба України з надзвичайних ситуацій URL: <https://www.dsns.gov.ua/>
9. Офіс Ради Європи в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/home>
10. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/>
11. Global Reporting Initiative. URL: www.globalreporting.org
12. Transparency International. URL: www.transparency.de.